

מחשבה ערה, הבחנה מציאותית.

אחריות זו גדלה ככל שהמפקד נמצא בתפקיד מרכזי ואחראי יותר. אין היא פשוטה וקלה. היא מחייבת כל מפקד לבחון עצמו מדי יום-ביומו באלפי הזדמנויות שבעבודתו, לקול בכל הזדמנות האם מעשה זה מחזק או מרופף את המשמעת בצבא, גורם שתהיה מחנכת ונובעת מתוך הכרה — או מטילה פחד בלבד בלב אנשים. רק בתנאי של בקורת עצמית מתמדת יוכל המפקד לחנך את עצמו, בראש וראשונה, לגדול

ולהתעלות יחד עם תפקידו, ואחד עם ההתפתחות הכללית של הצבא.

כאמור, אין זה פשוט כל עיקר, ולא ניתן כלל למצות את הנושאים בהם ייבחן המפקד, הנושאים מהוים את סדר יומו הארוך והגדוש של כל מפקד בתפקודו. על כמה דוגמאות עמדתי בפרקים הקודמים. ועוד אצטרך לנסות להדגים מספר דוגמאות בולטות ואופייניות לבחינותיה השונות של המשמעת — בהזדמנויות אחרת, לעת מצוא.

שלום בן-צבי

המזון - והחייל הלוחם

„החייל חייב לשאת אתו תמיד 4 דברים: רובהו, תחמושתו, כל־יְהִי־התחפרות שלו, ותרמיל זבונות מזון לארבעה ימים...”

(מעקרונות המלחמה של גפוליון)

בותיהם, הן למזון, והן להחלפת בהמות־הרכיבה־המעמס. אם צמאו או עיפו במיוחד, כי עתה בקעו עורק בצואר סוסם; ולאחר שרוו — היו סותמים אותו וממשיכים בדרכם.

הנקל להבין ולהעריך את יתרונם של לוחמים נודדים אלה, שיכלו להזין עצמם בדרך בלי מעמסתן של שיירות קרונות־המשא, ומבלי היות תלויים במ־יֶחַד (פרט לענין המרעה ולו מרעה כלשהו) בסיפוק מזונם בחבל הארץ בו עברו. אכן, „מנת־הקרב” שלהם היתה גם מזינה וגם נוחה להטלטל.

ברבות הימים החלו מסע־המלחמה מתמשכים יותר, ופעולות האיבה לא שבתו עוד, כמקודם, ל־משך עונות־שנה מסוימות, כגון החורף. חייל היה מוצא עצמו עתה נתון במצב־תנועה, התקפה או הגנה במשך ימים ושבעות; המזון היחידי שעליו יכל היה לסמוך, היה, לעתים קרובות, זה אשר אותו נשא בתרמילו.

ברבות הימים, משנתנו דעתם על עובדות אלו, החלו אנשי־צבא, לחקור וללמוד את בעיית המזון, במידה שזו נגעה בחייל הלוחם. בצאתם מתוך הנחה, שמידת יכולת־הלחימה (בכוח ובפועל) של החייל מושפעת באופן ישיר ע״י המזון שאכל, החלו אנשי־הצבא לתכנן את תפריטו של החייל.

מאחר שהחייל חי חיי־פעילות — הרי מזונו חייב להיות מזין; ומאחר שהנו נע במהירות ובקלות —

אמרתו של גפוליון, ש„צבא צועד על קיבתו” נתקבלה כאמת שאין עליה עוררין. יוליוס קיסר, בתאורו הקלסי של מלחמותיו בארץ־גליה מרבה בהסתברות הבעיות הלוגיסטיות שהיו כרוכות בהבטחת המזון אשר נזקק לו להזנת לגיונותיו. כמובן, שהזמן שינה את טעמו ותפריטו של החייל; אך עקרונות נשארה הבעיה קיימת: איך, ובמה להזין את החייל הלוחם, בעת מסע ובעת קרב?

במשך ההיסטוריה כולה, ניזונו צבאות מאוצרו־תיהן של הארצות שדרכן עברו, כשהם שוודדים, משׁי־מידים ומחרימים את כל העשוי להיות להם לתועלת. אך, אס־זאת, גם היו נושאים אתם אספקה, בשדרות ארוכות של קרונות־משא; וכן הוליכו עדרי בקר בעקבות צבאותיהם. הנקל לתאר, עד כמה גרמו סדרי אספקה כאלה לפיגורים בתנועת הצבאות. המוני ההונים המונגולים, שזרמו בגלים עצומים ממרכזה של אסיה מערבה, הוכיחו מה רבה יכולה להיות מהירות תנועתם של צבאות אשר מאחוריהם אינם נגררים להם זנבות ענקיים וארוכים כאלה, למען טלטלת מזונם. ניתן לומר כי צבאות־פרשים אלה התקיימו על גוף החיה עצמה עליה רכבו ב־בצעם את תנועת־התמרון, ואחר־כך — אלי קרב. בשר־סוס — הנאכל כשהוא חי, או המחומם רק ע״י חום גופם של סוסים אחרים, ולכל היותר אפוי על אפר המדורה — הינה את מנת־הקרב שלהם; בשר־סוס, ואחו חלב הסוסות. אכן, עדרי סוסים הלכו בעק־

על מזונו להיות נוח-טלטה, כך שיקל לאיש-לוחם לשאתו.

במלחמת-העולם הראשונה היו הצבאות בדרך כלל תלויים במטבח-השדה הנעים, ועליהם סמכו כי יזינו את הגייסות. אכן, דאגו גם למנת-מזון מיוחדת לשעת חירום, אך לעתים קרובות לא היתה זו אלא טבלת-שוקולדה רגילה, או משהו מעין זאת.

בדרך כלל, אופיה הסטי, הבלתי-נייד, של אותה מלחמת-הפירות מובהקת, הגביר את הנטיה להסתפק בסידורים של בישול המזון במרחק-מה מאחורי החזית המצאתו לקו-הראשון במיכלים גדולים מיוחדים לכך. אכן, ככל שהגיעו הקרבות לשיא חריפותם, הפכו החיילים שבקו-הראשון תלויים בחוליות-נושאי-האספקה, שתבאנה להם את מזונם. ובאם, מחמת סיבות רבות לא הגיעו — והסיבות יכלו להיות פגז-אויב שפגע בחוליה, או סכנה יתרה של פגיעה כזאת — נמצא החייל רעב ללא אוכל. או-אז למדו להעריך את הלילה, אשר איפשר לעתים את הבאת המזון החם (אם לא נתקרר בינתיים...) קדימה. עם בוא שנת 1918 החלו כבר רוב הצבאות לספק לחיילים הנתונים בקרב מנות עשירות יותר, מנות מיוחדות „לשעת חרום“, אשר החייל יוכל לשאתן עמו בכל מצב ובכל עת; וכשהמסיבות חייבו זאת — היו „מנות-החירום“, או מנות-הברזל, באות במקום המזון הרגיל שלא ניתן להמציאו לעמדות.

* * *

מלחמת-העולם השניה פגשה את הצבאות מוכנים יותר להזנת חייליהם הלוחמים. תשומת-לב מיוחדת הקדיש לסוגיה זו הצבא האמריקאי, שנגש אל חקר בעיות המזון גישה מדעית ממש. חוקרי-תזונה, אנשי-רפואה, קציני-צבא ופסיכולוגים עבדו בצותא ופיתחו סוגי מזון שונים שיתאימו לחייל הלוחם בתנאים שונים. הם לא הסתפקו במסקנות תיאורטיות בלבד,

כי אם ערכו בתמידות ניסויים, וחקרו עד ליסודה כל תלונה שהגיעה אליהם; ומנות-הקרב היו לא רק משביעות וקלות-טלטה, אלא הפכו עד מהרה גם מעוררות תיאבון.

במשך המלחמה ניזונו הגייסות של ארצות-הברית במנות מיוחדות, שנועדו למצבים ותנאי-אקלים שונים. בדרך כלל, ציין סוג המנות שניתן לגייסות את מידת קירבתם אל שדה-הקרב.

והרי סוגי מנות-המזון הללו, וכמה מתכונותיהן:

„מנת-חיל-המצב“ (Garrison Ration) מנה זו סופקה לכל הגייסות שבתוך ארץ-המטרון פולין, היינו — ביבשת ארצות-הברית גופא. מנה זו הכילה פירות וירקות, וכן חלב טרי. תפריטיה היו מאוזנים היטב, ועשירים בקלוריות.

„מנה ב“ (B Ration) — ניתנה לגייסות שמעבר לגבולות היבשת של ארצות-הברית, ובמקום ירקות ופירות טריים הכילה מזון-מובש * או משומר. הבשר היה קפוא והחלב — משומר. הכיוון במנת-מזון זו היה דומה לזה ש„במנת-חיל-המצב“, אלא ש-הכל היה בה ארוז ומשומר.

מנות „5 באחת — 10 באחת“

(5 in one, 10 in one) מנות מזון קיבוציות, מגוננות ומקובלות על החיילים, ארוזות בקופסת-קרטון אחת (מזון ל-5 או ל-10 אנשים). מנות-המזון היו מכוונות לשלוש ארוחות מלאות, שהספיקו כפי שמציין כינוין — לחמישה או לעשרה אנשים. השתמשו בהן עבור גייסות שאי-אפשר היה להזינם על ידי מטבח מרכזי, והן ניתנו לפלגות מבודדות לא-גדולות, או לגייסות בקו-החזית הקדמי, שעה שהם צמודים תקופה ידועה למקום אחד. „מנה“ זו כללה בתוכה את האספקה הקטנה ו„צרכי-השקם“ בשביל החייל.

„מנה ג“ (C Ration) — מנה זו היתה, בעצם, המנה העיקרית של החייל הלוחם. שש פחיותיה היו את תפריטו היומי של החייל: — שלוש מהן היו את מנות האוכל העיקריות (כגון: בשר, שעועית וכיו"צ) ושלוש הנותרות הכילו את הביסקביטים, הקפה וכיו"ב. אך בגלל חוסר-הגיוון שבמנה זו וכובד משקלה, נמצאה בלתי מתאימה לצרכיו של החייל הלוחם.

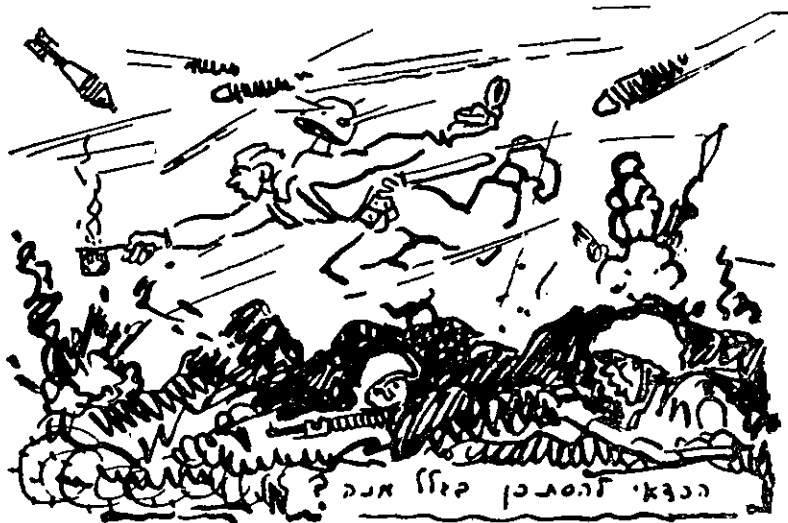
„מנה ק“ (K Ration) — מנה זו תוכננה ונארה זה באופן מיוחד למען תתאים בכל לצרכיו של הלוחם. בהיותה קטנה למדי בגודלה, יכול היה החייל לשאתה עמו בנקל. שלוש חפיסות כאלו — כל אחת מהן מסרי מנת לארוחה המתאימה — סיפקו לו מזון לשלוש

* מזון מובש — מזון שמימו ונוזליו הוגדו או נסחטו — למען צמק את נפחו (Dehydrated)

מטבח-השדה. כל קופסה הכילה כאן מנת-מזון ליום שלם לארבעה-עשר איש. עם זאת, נוסף למנת-הבר-זל שלהם לשעת-חירום, השתמשו גם במנת-מזון אינדיבידואלית מיוחדת לעת-התקפה; ולפעמים היו יחידות בריטיות מצוידות ב"מנה ק" (K Ration) האמ-ריקאית, למלא את מקום מנות-הקרב שלא היו אצלם בנמצא.

הצבא הגרמני סיפק לחייליו ארוחות-צהרים בקופ-סאות, ומזון-פחיות מיוחד בשביל הלוחמים בקו-הקד-מי. מנת השדה הרוסית, המקובלת על הגייסות, היתה מורכבת מפחית בשר-בשומן מתוצרת ארצות-הברית. נמצאנו למדים כי כל צבא עשה מאמץ כדי להב-טיח ללוחמיו מנת-מזון מרוכזת, שתזינם שעה שיהיו זקוקים לכך ביותר. מנת-השדה האידיאלית היא זו הנועדת לחייל אחד בלבד, מבלי שיהא צורך ל-התחלק בה בין שני אנשים או יותר. כל המאמצים הוקדשו לכך שמנה כזו תהיה ארוזה היטב, לשמרה בפני פגימה, קלה לפתיחה ושתכלול ארוחה שלמה ומאוזנת ככל האפשר.

חוסר ההגיון הטמון בשיטה שלפיה צמודה קבוצת לוחמים במזונותיהם לקופסת בשר אחת, קופסת מציות אחת, ומימית-תה אחת, — יובן במילר או ע"י כל לוחם. כי הרי מובן מאליה, שהנוהג המאלץ

את החייל לקפוץ "משוחת-השועל" שלו אל שוחה שכנה למען קבל או למען אכול את מנת-מזונו — יביא בסופו של דבר לכך שייפגע באחת הקפיצות הללו. האבידות שתגרמנה מצורת הזנה שכזאת מיות-רות ומדאיגות גם יחד, ואל לשכוח כי במצבים מסוי-מים עלולים חיילים-לוחמים להיות צמודים אל "שור-חות-השועל" שלהם גם במשך שעות החשכה, ממש כבמשך היום. לכן צריכה זו להיות עובדה מוכרת שאין עליה עוררין: כל מנות-הקרב חייבות להיות אי-שיות.

(סוף בעמ' 97)

ארוחות. "מנה ק" היתה מנת-הקרב הטובה שבכל ה-מנות. כל חלק מחלקיה הכיל קופסה קטנה של שי-מורי בשר או גבינה, ביסקביטים, אבקת קפה או מרק-עוף — וכן סיגריות, דברי מתיקה, וניר-טואלט.

"מנה ד" (D Ration) — היא "מנת הברזל" המורכבת מטבלת-שוקולדה, מרוכזת מאוד, עשירה בקלוריות וקטנה בנפחה — בה השתמשו במצבי חי-רום חמורים; ונתגלה, שמנה זו הפילה למשכב חיי-לים רבים — משום שתכנה העשיר הכביד על מער-כת-העיכול שלהם, שהיתה נתונה בזמנים כאלה במצב של עצבנות ומתיחות. מנה זו אסור היה לאכלה ללא פקודה מפורשת.

פרט ל"מנת חיל-המצב" או "מנה ב", לא תוכננו המנות לשימוש מתמיד בהן. רק כאשר מנעו המסיבות סדורי הזנה מרכזיים כתיקונם, ניזונו הגייסות במנות אלו. והסיבה ברורה: — חוסר הגיון ואופיו המרוכז של המזון היתה להם השפעה בלתי-רצויה על הגיי-סות. במקרים רבים היו חיילים-לוחמים משליכים את מחצית מנותיהם. דבר זה גרם, כמובן, להחלשתו של החייל ובעקבות כך, לעתים, אף לידי הצורך לפנותו מאיזור החזית. אף-על-פי-כן הוכיחה המלחמה כי מנות-קרב אלו שימשו להזנתם של גייסות במשך תקופות ארוכות, שבהן היו נתונים בקרבות. כל יחידה גילתה יזמה של הוספה למנת-המזון הקצובה ע"י המצאת מטעמים, פירות ומיצי פירות לחייל שבקר הקדמי.

בכל הזדמנות היה מיטב המזון המצוי נשלח אל אנשים אלה. אך כאמור לא ניתן לפתור את בעיית התזונה בחזית בדרכים שחייבו תלות במזון חם, אשר יתכן ויצליח להגיע אל הגייסות זיתכן שלא יגיע אליהם. הדרך היחידה בה אפשר היה להבטיח מזון טוב, וטעים לגייסות היה שישאוהו בעצמם. וכך, לבסוף, שופרה "מנה ג" (C Ration) והתפריט הורחב: עוף בארוז, כדורי-בשר בספאגטי, איטריות בבשר, שעועית בנקניקיות — היו כלולים מעתה ב"מנה ג".

"מנה ג" המחודשת כללה כמעט את כל המעלות הנדרשות למען שמש מנת-קרב אידיאלית לחייל-ה-לוחם. היא היתה מזינה ונוחה למדי לנשיאה, וכן מער-רת את תיאבוננו של החייל.

* * *

ברי, כי החיפוש אחר מנת-הקרב המתאימה לא היה מונופולין של צבא ארה"ב בלבד. כל צבא השתמש בסוגי-מנות המיוחדים לו. מנת ה"קומפו" בצבא ה-בריטי היתה מנה מצוינת לפלגות קטנות הרחוקות מ-

כן אין לו חשש לכווית-להבה. הבטחות-משנה בפני כויות הלהבה ניתנות ע"י מדיו של החייל וכובע-הפלדה שלו, ע"י שכיבתו עם הפנים לקרקע, וע"י כסותו במידת האפשר את פניו וידייו.

גלי הגמא מהוים סכנה חמורה הרבה יותר. מנת קרני הגמא המגיעים בטוח זה היא כ-5000 ר' (רנטגנים), או פי שמונה לערך מן המנה שיש בה כדי להמית. מהי, איפוא, מידת ההגנה הניתנת ע"י דפנות האדמה של השוחה? החישוב הגיאומטרי מורה שכ-50 ס"מ אדמה לערך יפריי דו בין מרכזו גבו של החייל לנקודת ההתפוצצות. ע"י חי שוב אנו מגיעים למנה של 350 ר' — מנה הקרובה עדיין ביותר למנות המות. מכאן שחייל זה ינצל כנראה מן ההדף ומן החום, אך עלול ליהרג מן ההקרנה שתפגע בו.

קולונל פרקר ממשיך במאמרו ומוכיח שבאם נקודת ההתפוצצות תונמך עד ל-200 מ' לערך מעל פני האדמה — דבר העלול להיעשות על מנת להגדיל ככל האפשר את מידות לחץ ההדף בשטח מצומצם, — הרי יהיו לחייל סיכויים רבים יותר להנצל. ההדף לא יהיה גדול יותר, החום עדיין יבלם ע"י השוחה, ואלו קרני הגמא יהיו פחות מ-1 ר', כיון שקו-האוויר מנקודת ההתפוצצות יהיה שטוח הרבה יותר, ומכאן שעובי שכבת האדמה המגנה על החייל שבשוחה יהיה הרבה יותר גדול.

במקרה שהשוחה תהיה במרחק 300 מטר מנקודת ההתפוצצות שעל הקרקע, ולא במרחק 500 מ', הרי מצבו של החייל יהיה מסוכן למדי. באם גובה ההתפוצצות יהיה כ-600 מ' מעל פני הקרקע הרי זוית-הראיה לשוחה המרוחקת כ-300 מ' מנקודת ההתפוצצות תהיה בגובה כזה שלא תפגע

כלל בדפנות האדמה, והחייל יפגע ממנות-המות הן של חום והן של קרני גמא. אף מידת לחץ-ההדף תהא קרובה מאד לגבול הממית.

צד אחד של השוחה פונה תמיד לעבר נקודת ההתפוצצות. באם יהיה זה הציר הארוך של השוחה הרי כמעט ולא תהא כל הגנה לחייל, וסיכויי השארתו בחיים יהיו זעומים למדי.

ניתן איפוא להסיק מכאן שקיימים ארבע גורמים משתנים הקובעים את מידת סיכויי הנצלותך, והם:

1. גובה ההתפוצצות.
2. המרחק מנקודת האפס שעל הקרקע.
3. מצב תנוחתה של השוחה לגבי מקום ההתפוצצות.
4. עומק השוחה.

שוחת-עמידה, הקטנה בקטרה ככל האפשר והעמוקה עד כדי מטר אדמה מעל לראשו של החייל שבתוכה — טובה הרבה יותר משוחת השכיבה; וטוב עוד יותר יהיה המקלט שבו יהיה כסוי-מעל-לראש בעובי של חצי מטר עד למטר. דבר זה כמעט ויתן הבטחה מלאה לנמצאים במקלט הן מן ההדף, הן מן החום והן מקרני הגמא, ולו גם ימצא המקלט בטנח קרוב אל נקודת ההתפוצצות.

באם הפצצה תהא שנה בעצמתה ל-100.000 טונות ט.נ.ט.,

ז.א. עזה פי חמש מן הפצצה שאותה ניתחנו זה עתה, הרי לפי דברי הקולונל פרקר, אין פרוש הדבר שעצמת ההדף תגדל אף היא פי חמש. כיון שרדיוס הפצצה הגדולה יגדל רק פי 1.7, ובערך אותו מצב חל גם על השפעת-החום וקרני-הגמא.

(ספטמבר 1950)

המזון והחייל הלוחם / סוף מעמוד 58

חמורים כל כך, שאף אם נעניק להם מטעמים, שוקר לדזה, קפה, סוכר וכיו"ב במנות כפולות אין לראות בכך פסול כל שהוא מבחינת השויון, כביכול, לגבי אנשי-צבא אחרים והתוצאות תהינה רצויות מאוד לכושר-פעולתו של החייל.

יתכן כי בתנאינו יהיה זה דבר קשה ויקר להמציא מנת-מזון מתאימה בשלמות לחיילינו הלוחמים. ובכל זאת חייב המאמץ להיעשות וצריך שיעשה בהקדם. משום שאם תבוא, וכאשר תבוא, השעה — צריך שתהיינה לנו מנות מזון מתאימות בתכלית, לתתן בצ' לחת לוחמינו.

המאמצים המיוחדים, ואף המחיר שיש לשלם בעדם, מובטח להם כי ישתלמו ב"ריבית קצוצה". — כי בהגיע שעת-המבחן יביאו תועלת מעשית בקרבות. שכן — כידוע — מותנה, לעתים, הנצחון ב"קטנות"; ואפילו הפרש-מועט ביכולת הנז' גורם חשוב ביותר. ביותר.

עם וצבא המוכן להוציא מיליונים על רכישת נשק, אינו צריך לנסות לחסוך פרוטות על חשבון תקציב המזון לחייליו הלוחמים. הזנחת צרכי הזנתו של החייל — אינה מסייעת להשגת הנצחון. יש לדאוג לאיכותם ולכמותם של מזונות החייל לא רק במחנה הבסיס שלו — אלא גם, ובמיוחד, בשדה-הקרב.

ועוד ענין אשר יש להתחשב בו במיוחד: השו"ני שבמנות-המזון המיועדות לחילות ולשירותים השונים. יתכן ויהא בדבר משום הפליה לטובתו של החייל הלוחם, אך הרי הוא זקוק למנת מזון טובה יר תר, ולפעמים אף למנת-מזון כפולה. צותות-טנקים, למשל, עובדים ולוחמים בתנאים מיוחדים המכבידים לא-מעט על האדם — ויש למצוא דרכים להבטיח בשבילם תפריט, שיעזור להם לעמוד בלחץ תפקידיהם. צותות-האוויר נתונים במסיבות אטמוספיריות קשות, ונוזקים למזון שיהיה בו כדי לחסנם כנגד השפעת תיהן. לוחמי חיל-הרגלים מתנסים בתנאי-חיים וקרב